

Tarım ve Orman İşçiliğinde Çalışma Yeri Koşulları ve Karşılaşılan Sorunlar

Kayhan MENEMENCIOĞLU^{1*}

¹Çankırı Karatekin Üniv., Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, 18200, Çankırı, Türkiye

*Sorumlu yazar:

e-posta: kmenemen@karatekin.edu.tr

Geliş Tarihi: 3 Ocak 2012

Kabul Tarihi: 5 Haziran 2012

Özet

Tarım ve orman işçilikleri; toprak ana materyaline bağlı olarak gerçekleştirilen, çok geniş alanlarda ve farklı bölgelerde değişik özellikler gösteren, yapılan işin mutlaka yanına gidilmesini gerektiren, açık hava hallerinin etkisi altında her an değişebilen ve kontrol edilemeyen şartlar altında gerçekleştirilen, birçok sektörle kıyaslandığında ağır ve tehlikeli işler grubunda yer alan, dolayısıyla iş kazası oranının yüksek olduğu, kadın ve çocukların da dâhil olduğu aile, yakın akraba ve köylülerden oluşan, evlerinden uzak farklı bölgelerde sosyal hayattan mahrum, büyük oranda mevsimlik gezici işçi gruplarıyla gerçekleştirilen, işveren ile işçiler arasında genelde bir aracının bulunduğu, ağırlıklı olarak gelir ve eğitim düzeyi düşük işçilerden oluşan, eğitim, sağlık, güvenlik, barınma, ulaşım, sosyal çevre ilişkileri, iş ve sosyal güvenlik konularında ortak sorunlara sahip özellikler taşımaktadır. Tarım ve orman işçilerinin çalışma yeri koşullarını ve karşılaştıkları sorunları ele almak amacıyla hazırlanan bu çalışmada, literatür bilgisine ve deneyimlere dayanılarak her iki iş grubunun özellikleri ortaya konmuş, işçiler ve genel sorunları hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarım işçiliği, orman işçiliği, işçi sorunları, mevsimlik işçi

Workplace Labor Conditions and Problems in Agriculture and Forestry

Abstract

Agricultural and forestry labors; depending on the soil, showing different characteristics in different regions and large areas, absolutely requires to go to workplace for works to be done, are realized under uncontrollable and suddenly changeable circumstances influenced from open air conditions, take part in heavy and dangerous works when compared with other sectors, are due to the high rate of work accidents, including women and children in the family, consisting of close relatives and villagers, deprived of social life away from their homes in different regions, conducted largely with seasonal itinerant groups of workers, a mediator generally takes part in between the employer and the workers, predominantly low income and education level of workers, have common problems about education, health, safety, housing, transport, social and environmental relationship, with the work features and social security issues. This study was prepared to deal agriculture and forestry workers with workplace conditions and problems faced, features of both business and information about common problems of workers were proved based on the literature studies and experiences

Key Words: Agricultural labor, forestry labor, workers' problems, seasonal worker

GİRİŞ

İşleyecek yeterli toprağı, yaşadığı bölgede yeter düzeyde çalışma alanı veya iş kolu bulunmayan kişi veya aileler, birçok sektörün yanı sıra tarım veya ormanla ilgili işgücü talebi yoğun olan yerlere giderek, gezici veya geçici işçi olarak çalışmaktadırlar. Mevsimlik gezici tarım işçileri ile orman işinde çalışan işçilerin zor koşullarda çalıştıkları bilinmektedir. Bu zorluklar ve olumsuz durumlar başta çalışma yeri koşulları ve işin doğasından, insan kas gücünün kullanılma zorunluluğundan kaynaklanmakla birlikte, genelde ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevre ile ilişkiler, iş ve sosyal güvenlik koşulları şeklinde sıralanmaktadır. Tarım işçiliği başta Afrika ve Asya'da olmak üzere birçok ülkede, büyük oranda kadın ve çocuk işçiler tarafından yapılmaktadır.

Tarım işçiliği aynı zamanda çok geniş alanlarda, her an değişen coğrafya ve iklim koşulları altında, çok değişik makine, hayvan, bitki ve diğer ürünlerle yapılan işlerdir. Gelişmiş ülkelerde tarım işleri büyük oranda makine ile yapılmakta iken, gelişmekte olan ülkelerde halen insan gücü ağırlıklı işçi yoğun faaliyetler olarak gerçekleşmektedir. Dünyadaki çocuk işçiliğinin % 70'i tarım işçiliğinde gerçekleşmekte olup, çalışma yaşının altında bulunan bu çocuklar tarım alanlarında kullanılan pestisit ve diğer kimyasallardan olumsuz yönde etkilenmektedirler. Aynı zamanda tarım işçileri büyük oranda mevsimlik veya geçici işçi olarak, gezici işçiler olarak çalışmaktadırlar [1]. Aynı durum büyük oranda orman işçileri için de geçerlidir.

Kırsal yöredeki orman köylerinde yaşayan insanların yaşam koşulları zordur. Çünkü orman köylerindeki tarımsal araziler, insanların karınlarını doyuracak ürünlerin yetiştirilmesinde yetersiz kalmaktadır, gelir ve gıda güvenliği sorunları vardır. Bu olumsuz yaşam koşullarında karınlarını doyuramayan insanlar, geçimlerini sağlamak için geçici olarak köylerinden ayrılmakta ve gurbet yollarına düşmektedir. Ekmek arayışı için gidilen yerlerin başında, genellikle büyük şehirler öne çıkmakla birlikte kırsal yörelere de gidilmektedir. Mevsimlik işçi olarak giden kişilerin çalıştığı sektörlerin içinde “ormancılık” önemli bir yer tutmaktadır [2].

Ormanda yapılan işler kendine has özellikler göstermektedir. Bir taraftan işyeri koşulları (coğrafi durum, ani değişen hava koşulları), diğer taraftan ise iş objesinin (ağaç) çok değişken özelliklere sahip olması ve bu her iki grup koşulların birbirleri ile kombinasyonu, ormanda yapılan işlerin ne kadar heterojen ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir [3]. ILO (International Labor Organization)’ya göre ormancılık faaliyetleri, “3-D” mesleği, yani kirli (dirty), zor (difficult) ve tehlikeli (dangerous) işler olarak belirtilmiştir. Ormancılık işleri genellikle, orman işçilerinin sağlığını ve güvenliğini tehdit eden doğal ve maddesel risklerin bileşimi olarak tanımlanır [4].

Erdaş ve Acar [5] ormancılık sektörü tarafından yapılan veya yaptırılan işleri; ağaç kesme, bölümlere ayırma ve sınıflandırma, bölmeden çıkarma, yükleme, taşıma, boşaltma ve istifleme işleri, yol ve sanat yapılarının yapımı, tamiri, bakımı ve inşaat işleri, fidanlık, ağaçlandırma ve gençleştirme işleri, kültür ve ıslah işleri, meşcere bakımı (budama vs), orman koruma (yangın, böcek, mantarla mücadele), balıkçılık ve avcılık işleri, erozyon ve sel derelerinin ıslahı, dinlenme ve rekreasyon gibi ormanın sosyal fonksiyonuna ait işler, orman tali ürünleri üretimi, orman kadastro ve sınırlandırma işleri şeklinde ifade etmiştir. Gümüş ve Türk [6] ise ülkemizde ormancılık operasyonlarının fidanlık işleri, ağaçlandırma ve erozyon kontrol işleri, odun hammaddesi üretim faaliyetleri, yol yapım faaliyetleri, orman koruma ile orman bakım işlerinden oluştuğunu belirtmiştir. Ormancılığın en ağır ve en riskli işleri üretim işleridir. Odun üretim işleri; kesme, devirme, dallardan temizleme, uç alma, kabuk soyma, tomruklama, sınıflandırma, bölmeden çıkarma, yükleme ve taşıma işlerini kapsamaktadır [7,8].

Zander [9], tarım ve ormancılık işlerinin her zaman tehlikeli işlerden olduğunu ve yüksek kaza riski taşıdığını belirtmiştir. Bunun en önemli nedenlerini de; her an değişen arazi, zemin ve hava koşulları, aşırı çaba sarf ederek çalışma ve fazla mesai, işçilerin arazide dağınık halde çalışmalarından kaynaklanan iletişim sorunu ile yeterli eğitim ve tecrübe sahibi olmadan kullanılan ekipmanlar olarak sıralamıştır. Finlandiya’da orman işçiliği, diğer meslek gruplarıyla karşılaştırıldığında; ölümcül kaza oranının ve kaza sonucu hasar derecesinin yüksek olması nedeniyle halen tehlikeli bir meslek olarak anılmaktadır [10].

Tarım İşçiliği ve Karşılaşılan Sorunlar

Lundqvist ve Gustafsson [11], tarım işçiliğinde dünyanın her yerinde sorunlar olduğunu ve çiftçilerin, aile fertlerinin ve tarım çalışanlarının birçok iş grubuna göre daha fazla risk altında olduğunu ifade etmiştir. Çeşitli kaynaklarda, tarım işçiliğinde değişik birçok makinenin kullanıldığı, meydana gelen kazalarda da traktörün büyük oranda yer aldığı belirtilmiştir [12, 13, 14, 15].

Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan ve 1980-1989 yıllarını kapsayan bir çalışmada, makinele çalışmalarla ilgili ölümcül kazaların % 7.47 ile en yüksek oranda tarım, ormancılık ve balıkçılık alanında meydana geldiği, makine kullanan işçilerden 65 yaş ve üzerinde bulunan işçilerin ölümcül kaza oranının, 65 yaş altı işçilere göre 5.8 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir [16]. Avustralya’da 2005-2006 yılları için tarım çalışanlarıyla ilgili yapılan istatistikte, yapılan işle alakalı yaralanma veya meslek hastalığı oranı, meslek grupları içerisinde her 1000 kişiden 109 kişi ile en yüksek oran olarak belirlenmiştir [17]. Britanya’da tarım işçiliğinde yaşanan iş kaza oranının, diğer birçok iş grubuna göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir [18]. İsveç ve dünyada birçok ülkede, çalışma sırasında meydana gelen ölümcül iş kazaları çoğu iş dalında azalmakta iken, bu durum İsveç tarım ve ormancılık çalışmalarında halen artmakta, her yıl 100000 kişiden 11.6’sı tarım, 13.6’sı ormancılık çalışmaları sırasında ölümcül kazaya maruz kalmaktadır [19].

Kesin kayıt olmamakla birlikte Türkiye çapında yaklaşık bir milyon mevsimlik tarım işçisinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Çukurova’dan İç Anadolu’ya, Ege’den Karadeniz’e kadar çok geniş bir alana yayılan bu işgücü, hem kendi yapısının hem de tarımsal yapının kayıt dışılığından dolayı, trajik trafik kazalarında meydana gelen ölümler dışında çok fazla gündeme gelememektedir. Oysa özellikle mevsimlik tarım işçileri arasında başta iş kazaları ve sağlık sorunlarının yanı sıra daha derin toplumsal sorunları da barındırmaktadır [20].

Mevsimlik tarım işçilerinin barınma yerlerine ilişkin ciddi sorunlar bulunmaktadır. Ancak bu konuda iki önemli bakış açısı sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Birincisi işçilerin geldikleri yerlerde yaşam koşullarını ve barınma yerlerinin, işçilerin çalıştıkları yerlerdeki yaşam koşullarından farklı olmadığı, yani işçilerin zaten bu koşullarda yaşamaya alışkın oldukları tarzındaki düşüncedir. Diğer ise daha dolaylı olarak barınma koşullarının düzeltilmesi halinde tarım işçilerinin çalıştıkları yerlere yerleşip kalacakları endişesidir. Ayrıca işveren bir işçiye ya da işçi grubunun tamamıyla çalışmak istemezse, istemediği işçiye ya da tüm işçileri hemen işten çıkarabilir. Bu konuda işvereni durdurabilecek herhangi bir güç yoktur [21]. Mevsimlik tarım işçileri örgütlü olmadıkları gibi sosyal güvenceden de yoksundurlar. Ücretlerinin belirlenmesinde de herhangi bir etkileri söz konusu değildir. Toplumsal bakımdan ise çoğunluğun mülkiyet yoksunu olması, eğitim seviyelerinin düşüklüğü, özel olarak da kadın ve çocukların eğitimden mahrum kalışları öne çıkan önemli

unsurlardır. Bununla birlikte Yeşil Kart dışında işçilerin sosyal güvencelerinin olmayışı, çocukların çocukluğunu yaşayabilecekleri daha uygun şartlardan uzak durmaları ve çalıştırılmaları, yoksulluk ortamı içerisinde bulunmaları en büyük olumsuzluklardandır. Mevsimlik işçiler için çalışma mevsiminde çalışacakları süre kısadır. Bu süreyi iyi değerlendirmek zorundadırlar. Bu nedenle çok iş çıkartıp daha fazla para kazanabilmek için genel olarak dinlenmeden, yemeklerini ayaküstü yemek suretiyle aralıksız çalışırlar. Olumsuz durumların sonunda da kazalar meydana gelmektedir. Sadece 2007 yılında işçilik için gidiş veya dönüşler sırasında yaşanan trafik kazalarında 100 ün üzerinde tarım işçisi hayatını kaybetmiştir. Mevsimlik işçilerin ücretleri çok düşüktür. Çalışma koşulları ve süreleri uzundur. Beslenme sorunları vardır. Temiz suya erişimleri çoğu zaman mümkün değildir. Barınak sorunları vardır ve insana yaradır hiç değildir. Temizlik sorunları had safhadadır [20, 22]. Aynı zamanda işçiler, içinde buldukları çalışma ve sosyal hayat koşulları ile eğitim düzeyleri ve örgütlenme gibi alanlarda asgari standartları elde edebilecek durumda değildirler [23].

Orman İşçiliği ve Karşılaşılan Sorunlar

Ülkemizde ormancılık faaliyetlerinin hangi oranlarda kaza riski taşıdığı bilimsel açıdan tam olarak ortaya koyulamadığı gibi, ölümcül kazalar dışında şimdiye kadar gerçekleşmiş ormancılık iş kolunu ilgilendiren iş kazalarının herhangi bir düzenli ve özel kaydına rastlanmamıştır [7, 8]. Bu konularda çalışmalar genelde, anket yöntemiyle elde edilmeye çalışılan verilerle yapılmaya çalışılmaktadır ancak bu yöntemle ne derece sağlıklı verilere ulaşılabildiği de tartışmaya açık bir konudur.

Ormancılık faaliyetleri büyük oranda fiziki enerji gerektiren işlerdendir, elle veya motorlu testerelerle yapılan üretim işleri oldukça yorucudur. Adale yaranmaları veya iskelet sistemiyle ilgili rahatsızlıklar da orman işçilerinin ortak sorunudur [24].

Orman işçiliğinde; dik ve dalgalı arazi yapısı, yapılan işin zorluğu, iş kazalarının çokluğu, iş yerinin sosyal ortamdan uzakta olması ve konaklama gerektirmesi, işçilerin özel olarak eğitilme zorunluluğu, emek yoğun iş gücü içermesi ve fiziki enerji gerektirmesi, ağır yüklerin kaldırılması ve taşınması, eğilme, diz çökme ve kalkma hareketlerinin sıkça tekrarlanması, ürün yoğunluğu, ani değişen hava halleri, gürültü, vibrasyon, gaz ve toz gibi olumsuz etkileri; merkezi sinir sistemi, iskelet sistemi, dolaşım sistemi gibi insanda ortaya çıkan sağlık sorunları ve vücudun potansiyel olarak bütün organlarına her an yönelik kaza riskleri, orman işlerini ağır işler arasına sokmaktadır ve diğer birçok iş kollarından farklılıklar göstermektedir. Bu olumsuz doğal özelliklere bir de rahat çalışma ortamı eksikliği veya yetersizliği, genelde geçici veya mevsimlik işçi olma durumu, işçi ücretlerinin düşük olması, yiyecek ve içecek sorunu ile uygun olmayan giysi vb. olumsuzluklar eklendiğinde çalışma koşulları ve motivasyon daha da zorlaşmaktadır [4, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32].

Günümüzde özellikle orman üretim işleri birim fiyat üzerinden ücretlendirilmektedir ve bu nedenle işçiler bazı hallerde daha fazla ücret alabilmek için kapasitelerini zorlamakta, aşırı yorgunluk ve uykusuzluk halleri ortaya çıkabilmektedir. Bu durum da işçilerin iş kazası geçirme olasılığını arttırmaktadır. Menemencioğlu [7] tarafından yapılan çalışmada, ormancılık üretim çalışmalarında çalışan orman işçilerinin; ilkyardım bilgisi ve malzemesinin olmadığı veya yetersiz olduğu, çeşitli ağrıların ve sağlık sorunlarının olduğu ve bunların bir kısmının yeterince dinlenememekten ve dengeli beslenememekten kaynaklandığı belirlenmiştir. Kaza şekli olarak daha çok kırılma, burkulma, çıkma gibi ortopedik rahatsızlıklar ile yaranlanma ve zedelenme olaylarına rastlanılmıştır. Kaza nedenleri; çalışma yeri zorluğu ve yapılan işin ağırlığı, işi hafife alma ve dikkatsizlik, kişisel koruyucu ekipman eksikliği, tecrübesizlik, aşırı yorgunluk ve uykusuzluk olarak belirlenmiştir. Acar ve Şentürk [33], işçi sağlığı alanında yapılacak çalışmaların başarısının, konunun bütünlük ve süreklilik içeren bir yaklaşımla ele alınmasına bağlı olduğunu belirtmiştir.

Sosyal yaşam alanlarından uzakta olan ormanlarda çalışan işçiler, çeşitli yaban hayvanlarının saldırısına, arı ya da böcek ısırması gibi risklerin yanı sıra, orman içerisinde yetişen bitkilerden, mantarlardan ya da çeşitli çiçeklerin polenlerinden kaynaklanan alerji ya da zehirlenmelere maruz kalabilmektedirler [34]. Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevre ile ilişkiler, iş ve sosyal güvenlik konularında yaşadıkları sorunların büyük oranda farklı bölgelere çalışmaya giden orman işçileri için de geçerli olduğu düşünülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerek tarım işçiliği, gerekse orman işçiliğinde karşılaşılan sorunlar başta yapılan işin ağır olmasından ve çalışma yeri zorluğundan kaynaklanan iş kazaları ve sağlık sorunları olmak üzere, eğitim, güvenlik, barınma, ulaşım, sağlık ve sosyal güvence, sosyal çevre ilişkileri, yetersiz kazanç konularında ortak benzer özellikler göstermektedir ve bu sorunlar yapılan çalışmalarla büyük oranda ortaya konmuştur, bilinmektedir. Çalışanlar mutlaka kayıt altına alınmalı, işçi eğitimi konusu ciddi bir şekilde ele alınmalı, gerekli eğitim ve sertifika verilerek vasıflı işçi konumuna getirilmesinin yolları aranmalı, ormancılık ve tarım faaliyetlerinde kısır döngüyü oluşturan ve iş kazaları ile meslek hastalıklarına neden olan dengesiz beslenme, yetersiz sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik, uygun olmayan ekipman kullanımı veya kişisel koruyucu ekipman eksikliği, yetersiz eğitim ve iş organizasyonu, kötü çalışma koşulları gibi olumsuzlukların azaltılmasına veya ortadan kaldırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

Barınma yeri koşulları mutlaka iyileştirilmeli, gerekli yaptırımlar işletilmelidir. Özellikle tarım işçiliğinde çalışan ve okul çağındaki bulunan çocukların eğitimi aksatılmamalı, gerekli takipler yapılmalıdır.

Genel olarak bakıldığında, sorunların ve çözüm önerilerinin büyük oranda ortaya konduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda asıl önemli olan, bu sorunları gidermeye yönelik tedbirlerin alınması, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve denetiminin yapılarak uygulamaya geçilmesi, sürekliliğinin ve yaptırımının sağlanmasıdır. Bu konuda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2010 yılında hazırlanan “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı” büyük önem taşımaktadır ve önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bu planda (Anonim 2010), ülkemizde uzun vadeli nitelikli işgücünü karşılamak, mevsimlik gezici tarım işçilerini kayıt altına almak, mevsimlik gezici tarım işçilerinin, özellikle çocukları olmak üzere aile üyelerinin çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi hedeflenmiş ve planlanmıştır. Benzer planlama ve çalışmalar orman işçiliği için de ele alınmalı, mümkün olan en kısa sürede sorunların çözümüne yönelik daha fazla somut adımlar atılmalıdır.

KAYNAKLAR

[1] ILO, 2010. Code of practice on safety and health in agriculture Meeting of Experts to Adopt a Code of Practice on Safety and Health in Agriculture (Geneva, 25–29 October 2010) 203 p.

[2] Tolunay, A., H. Alkan ve M. Korkmaz, 2005. Burdur-Göhlhisar Halkının Çilesi: Gurbette Orman İşçiliği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü I. Burdur Sempozyumu 16-19 Kasım 2005, 1: 1087-1092.

[3] Yıldırım M., 1995. Ormanda El ile Kullanılan Üretim Araçlarına Ergonomik Bir Bakış, Beşinci Ergonomi Kongresi, MPM Yayın No: 570, 137-145, İstanbul.

[4] Poschen, P., 1993. Forestry, A Safe and Healthy Profession, Unasylva, 44 (1), Issue No: 172.

[5] Erdaş, O. ve H.H. Acar, 1994. Doğu Karadeniz Bölgesinde Bölgesel Kalkınma Açısından Ormanlık İş Kolu ve Orman İşçiliği, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 13-15 Ekim 1994, 334-352, Trabzon.

[6] Gümüş, S. ve Y. Türk, 2011. Orman Yangın İşçilerinde İşçi Sağlığı ve Güvenlik Verilerinin Tespitine Yönelik Araştırma, Düzce Üniversitesi, Ormanlık Dergisi, 7(1):1-9.

[7] Menemencioğlu K., 2006. Ormanlıkta Üretim İşlerinde Çalışma Koşulları ve İş Kazaları Üzerine Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri: A, Sayı: 2, Yıl: 2006, ISSN: 1302-7085, Sayfa: 1-12.

[8] Enez K., H.H. Acar, M. Topbaş ve B. Arıcak, 2011. Ormanlıkta Kişisel Koruyucu Elbiselerin ve Ekipman Kullanım Durumları ile Meslek Kazası Geçirme Durumlarının Değerlendirilmesi, 17. Ulusal Ergonomi Kongresi 14-16 Ekim 2011, Eskişehir, 721-731.

[9] Zander, J., 1980. Ergonomics in Tropical Agriculture and Forestry, Unasylva, 32 (3), Issue No: 129.

[10] Jokiluoma, H., Tapola, H., 1993. Forest Worker Safety and Health in Finland, Unasylva, 44 (4), Issue No: 175.

[11] Lundqvist P. and Gustafsson B. 1992. Accidents and accident prevention in agriculture a review of selected studies, International Journal of Industrial Ergonomics Volume 10, Issue 4, December 1992, Pages 311–319.

[12] Suutarinen, J., 2004. Management as a Risk Factor for Farm Injuries, J. Agric. Safety and Health 10(1): 39–50.

[13] Lee TY, Gerberich SG, Gibson RW, Carr W P, Shutske J, Renier CM, 1996. Apopulation-based study of tractor-related injuries: Regional Rural Injury Study-I (RRIS-I). J. Occup. and Environ. Med. 38(8): 782-793.

[14] Thelin, A. 1998. Rollover fatalities—Nordic perspectives. J. Agric. Safety and Health 4(3): 157-160.

[15] Franklin, R. C., R. J. Mitchell, T. R. Driscoll, and L. J. Fragar, 2001. Agricultural work-related fatalities in Australia, 1989-1992. J. Agric. Safety and Health 7(4): 213-227.

[16] Pratt, SG, Kisner, SM, Helmkamp JC, 1996. Machinery-Related Occupational Fatalities in the United States, 1980 to 1989, Journal of Occupational & Environmental Medicine: January 1996 – 38 (1): 70-76.

[17] Guthrie R, Goldacre L, Westaway J, 2007. Workers Compensation and Occupational Health and Safety in the Australian Agricultural Industry, The Agricultural Industry, 9: 1-17.

[18] Solomon C, 2002. Accidental injuries in agriculture in the UK, Occupational Medicine, 52 (8): 461–466.

[19] Thelin A, 2002. Fatal accidents in Swedish farming and forestry, 1988–1997 Safety Science, 40 (6): 501–517.

[20] Geçgin, E. 2009. Ankara-Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2009, 1(1), 3-35.

[21] Çınar S. ve Lordoğlu K, 2011. Mevsimlik Tarım İşçileri: Marabadan Ücretli Fındık İşçiliğine, Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu III, Kocaeli Üniversitesi, İİBF, 25-26 Ekim 2011, Bildiriler Kitabı, 419-448.

[22] İnat, M. 2011. Mevsimlik Tarım İşçiliği Sorunu Dinamikleri ve Çözüm Önerileri http://ipekyolhaber.com/Haber_Oku.php?news_id=2743, (02.03.2012).

[23] Anonim, 2010. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara, 2010, 45 s.

[24] Wasterlund, D.S., Kufakwandi. F., 1993. Improving Working Conditions in ZAFFICO, Zambia's Parastatal Forest Industry, Unasylva, 44 (1), Issue No: 172.

[25] Engür, M.O., 2011. Motorlu Testere Operatörlerinin İş Güvenliğine İlişkin Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi, İş Güvenliği, 17. Ulusal

Ergonomi Kongresi, 14-16 Ekim 2011 Eskişehir, 368-377.

[26] Erdaş, O. ve H.H. Acar, 1995. Doğu Karadeniz Bölgesi Orman İşçilerinde İşçi Sağlığı, Beşinci Ergonomi Kongresi, MPM Yayın No: 570, 312-320.

[27] Ünver, S. ve H.H. Acar, 2007. Odun Hammaddesi Üretiminde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, 13. Ulusal Ergonomi Kongresi Bildiriler Kitabı, Erciyes Üniversitesi, 6-8 Aralık 2007, 302-308, Kayseri.

[28] Acar, H.H. ve Eker, M., 2001. Orman Fidanlık ve Depo İşçilerinde Ergonomik Açıdan Antropometrik Özelliklerin Araştırılması, Dokuz Eylül Üniversitesi, 8. Ergonomi Kongresi, 25-26 Ekim 2001, İzmir, Bildiriler Kitabı, 229-238.

[29] Şentürk N. ve H.H. Acar, 1999. İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, 47(1-2-3-4):39-48.

[30] ÖİKR, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara.

[31] Enez, K., H.H. Acar, and M. Eker, 2003. Legal and Technical Perspective on Forest Harvesting Workmanship in Turkish Forestry, XXXI. International Forestry Students Symposium, 1-15 September 2003, İstanbul, 126-133.

[32] Engür, M. O., 2011. Odun Üretiminde Çalışanlar İçin El Kitabı Bolu Orman Bölge Müdürlüğü ISBN No: 978-605-393-086-0, 60s.

[33] Acar, H.H. ve N. Şentürk, 1997. Yusufeli ve İskenderun Yöresindeki Orman İşçilerinde İşçi Sağlığı Üzerine Bir Araştırma, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri:A, Cilt:47, Sayı:2, 95-109.

[34] Ünver S. ve H.H. Acar, 2011. Ormancılık Faaliyetlerinde Risk Analizi, İş Güvenliği, 17. Ulusal Ergonomi Kongresi, 14-16 Ekim 2011 Eskişehir, 412-421.